

Теорія аналізу затрат на виробництво та собівартості продукції (робіт, послуг)

У статті зазначено, що аналіз затрат на виробництво та собівартості продукції (робіт, послуг) виробничого підприємства потрібно починати з визначення його мети та завдань. Далі потрібно розробити модель, встановити напрями і стадії аналізу затрат на виробництво та собівартості продукції (робіт, послуг) виробничого підприємства. Важливим напрямом здійснення цього аналізу є його галузевий аспект. Під час проведення такого аналізу виникає питання про фактичний перелік застосовуваних видів аналізу, серед яких оперативний, ситуаційний. Висловлено думки та пропозиції щодо комп'ютеризації обліку й аналізу економічної діяльності підприємств, зокрема щодо розробки інноваційних типових прикладних програмних продуктів, реформування системи бухгалтерського обліку, статистики, фінансової звітності, економічного контролю та аналізу в Україні.

Ключові слова: теорія, економічний аналіз, оперативний аналіз, ситуаційний аналіз, затрати, виробництво, продукція, роботи, послуги, програмні продукти, виробниче підприємство.

Постановка наукової проблеми та її значення. У системі управління процесом виробництва на підприємствах провідне місце займає аналіз затрат на виробництво і собівартості продукції (робіт, послуг). Такий аналіз можна здійснювати з різних сторін: 1) аналіз затрат на виробництво на підприємстві та його структурних підрозділах (цехах, бригадах); 2) порівняльний аналіз затрат на виробництво на підприємстві й інших аналогічних підприємствах району, області, галузі; 3) аналіз за статтями затрат; 4) аналіз за елементами затрат; 5) оперативний, поточний і стратегічний аналіз затрат; 6) факторний аналіз собівартості продукції (робіт, послуг); 7) ситуаційний аналіз тощо. Те, в яких розрізах буде здійснюватися аналіз затрат на виробництво та собівартості продукції (робіт, послуг), залежить насамперед від мети й основних завдань аналізованого підприємства; обсягів обґрунтованих інформаційних потреб його власників, менеджерів, працівників, кредиторів, інвесторів та громадськості; організаційно-технологічних особливостей такого підприємства, а також рівня освіти, ерудиції, практичного досвіду й організаторських здібностей суб'єктів аналізу. Отже, тема дослідження актуальна і потребує деталізації та розвитку в напрямі конкретизації затрат на виробництво за видами продукції (робіт, послуг), виробництвами, галузями, підгалузями і т. д.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблемам економічного аналізу присвятили свої наукові пошуки Ф. Ф. Бутинець, О. І. Гадзевич, І. Д. Лазаришина, Г. І. Кіндрацька, Г. Г. Кірейцев, Є. В. Мних, О. В. Олійник, Д. О. Панков, Н. В. Піскунова, П. Я. Попович, В. К. Савчук, І. В. Спільник, М. Г. Чумаченко, С. І. Шкарабан та ін. Згадані вище науковці зробили вагомий внесок як у розвиток теорії економічного аналізу, так і в його методологію й організацію, зокрема теорію, методологію та організацію затрат на виробництво. Проте їм не вдалося торкнутись усіх аспектів цієї ділянки економічного аналізу, яка суттєво видозмінюється під впливом часу і є дуже обширною та майже невичерпною з погляду наукових досліджень.

Питання аналізу затрат на виробництво продукції і собівартості продукції (робіт, послуг) є одним із ключових питань аналізу на виробничому підприємстві. Нерідко в літературних джерелах замість аналізу затрат на виробництво продукції (робіт, послуг) трапляється словосполучення «аналіз собівартості продукції», що є за своєю суттю майже тим самим. Однак вважаємо, що, напевно, більш правильно цю ділянку аналізу називати «Аналіз затрат на виробництво і собівартості продукції (робіт, послуг)».

Мета статті – розкрити теоретичні положення аналізу затрат на виробництво і собівартості продукції (робіт, послуг) виробничого підприємства. Відповідно до мети поставлено такі завдання: визначити мету й завдання аналізу затрат на виробництво та собівартості продукції (робіт, послуг); встановити загальну модель, напрями і стадії такого аналізу, а також розкрити галузевий аспект аналізу; уточнити важливість оперативного та ситуаційного аналізу серед інших видів економічного аналізу; висловити пропозиції щодо комп'ютеризації обліку й аналізу економічної діяльності підприємств.

Вклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Починаючи аналіз затрат на виробництво і собівартості продукції (робіт, послуг) виробничого підприємства, потрібно насамперед визначити його мету та завдання.

Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г. Загородній стверджують: «Метою аналізу витрат підприємства є оцінка рівня витрат, виявлення можливостей раціонального використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, ефективне управління ними. У процесі аналізу витрат підприємства такі основні завдання: перевірка обґрунтованості прийнятих управлінських рішень щодо витрат підприємства; оцінка виконання прийнятих рішень, під час якої виявляють відхилення фактичних витрат від планових (нормативних); оцінка тенденцій зміни витрат підприємства, що дає змогу втручатися в процеси діяльності підприємства й оптимізувати їх; дослідження причин відхилення фактичних витрат від планових чи витрат попередніх періодів (оцінка впливу факторів на виявлені відхилення); виявлення резервів зниження витрат підприємства та розроблення заходів щодо їх мобілізації» [1, с. 275].

О. І. Гадзевич визначає такі завдання аналізу собівартості продукції: перевірка обґрунтованості калькуляції собівартості продукції, достовірності відображення в них затрат, пов'язаних із виробництвом продукції; вивчення причин відхилення елементів фактичних затрат на виробництво продукції від запланованих; виявлення резервів собівартості продукції [2, с. 59].

І. В. Спільник, О. М. Загородна стверджують, що аналіз витрат підприємства та собівартість продукції передбачає розв'язання таких завдань: «1. Оцінка рівня виконання плану за узагальнюючими показниками собівартості та їхньої динаміки порівняно з попередніми періодами. 2. Вивчення впливу факторів на зміну аналізованих показників. 3. Виявлення резервів зниження собівартості продукції та розроблення заходів щодо їхнього залучення» [3, с. 160].

На підставі наведених вище висловлювань можемо стверджувати, що мета і завдання аналізу затрат на виробництво та собівартості продукції (робіт, послуг) виробничого підприємства можуть бути як загальними, тобто такими, які б стосувались усіх затрат, галузей і видів виробництва, продукції (робіт, послуг), так і конкретизованими – тільки для певних затрат, однієї галузі (підгалузі) матеріального виробництва і одного або кількох конкретних видів виробництв, продукції (робіт, послуг). Для конкретизації мети і завдань аналізу важливо також знати, які саме його види застосовуються чи будуть застосовуватися на виробничому підприємстві для дослідження затрат на виробництво та собівартості продукції (робіт, послуг). Конкретизувати мету і завдання аналізу, за нашим переконанням, мають менеджери, аналітики підприємства на підставі реальних потреб управління ним.

Під метою, ми вважаємо, слід розуміти потенційний кінцевий результат запланованого на підприємстві аналізу, а під завданнями – проміжні потенційні його результати, тобто завдання аналізу є розшифруванням того, що потрібно аналітикам для того, щоб досягнути визначеної мети. Без мети навіть найдосконаліші завдання позбавлені будь-якого сенсу.

Далі потрібно розробити модель, встановити напрями і стадії аналізу затрат на виробництво та собівартості продукції (робіт, послуг) виробничого підприємства.

Є. В. Мних наводить загальну модель економічного аналізу витрат підприємства, що складається із семи блоків: 1) узагальнювальний аналіз витрат підприємства; 2) аналіз граничного рівня витрат; 3) аналіз виконання кошторису витрат підприємства; 4) аналіз витрат підприємства за калькуляційними статтями (прямі і накладні); 5) аналіз нормативної бази формування витрат за видами діяльності; 6) аналіз витрат за центрами їх формування та центрами відповідальності за них; 7) аналіз кінцевих фінансових результатів від зміни витрат підприємства [4, с. 411].

Для того, щоб економічний аналіз у виробничому підприємстві був ефективним і організаційно це забезпечувало б позитивний фінансовий результат, потрібно спочатку правильно змоделювати систему управління підприємством, а потім перейти до моделювання системи в межах кожної з функцій такого управління (у нашому випадку йдеться про функцію аналізу або, якщо бути точнішим, економічного аналізу). Загальна модель економічного аналізу витрат підприємства, за нашим переконанням, має бути ключовим сегментом загальної моделі економічного аналізу підприємства. Щодо блоків, які запропонував Є. В. Мних, то до них можна було б додати, на нашу думку, ще два: аналіз непродуктивних витрат і втрат від браку у виробництві; аналіз резервів зменшення витрат.

М. Г. Чумаченко розглядає три основні напрями економічного аналізу виробничих витрат: перший стосується аналізу взаємозв'язку показників «витрати – обсяг – прибуток»; другий – підготовки варіантів оперативних рішень, а третій – ухвалення довгострокових рішень, тобто інвестиційних рішень [5, с. 24–26].

Таким чином, основними напрямками аналізу виробничих витрат, на думку М. Г. Чумаченка, якого вважають одним із класиків сучасної української економічної науки, є аналіз взаємозв'язку показників, пов'язаних із витратами, обсягом виробництва і сумою прибутку, підготовка варіантів та ухвалення оперативних і стратегічних (довгострокових) рішень. Ці напрями, на нашу думку, логічно можна було б доповнити таким напрямом, як підготовка та ухвалення варіантів тактичних (поточних) рішень.

М. І. Трубочкіна стверджує, що затрати на виробництво і реалізацію продукції доцільно аналізувати за такими основними напрямками: аналіз загального кошторису затрат на виробництво продукції; аналіз кошторисів затрат підрозділів – центрів затрат; аналіз собівартості одиниці продукції; факторний аналіз відхилень за статтями калькуляції; аналіз затрат на грошову одиницю продукції; комплексна оцінка інтенсифікації виробництва та її аналіз [6, с. 125].

Спираючись на пропозицію цієї авторки, можна спробувати затрати на виробництво і реалізацію продукції проаналізувати за відповідними напрямками (з деяким уточненням): аналіз кошторисів затрат на виробництво продукції підприємства та його сегментів; аналіз собівартості одиниці продукції; факторний аналіз відхилень за статтями калькуляції; аналіз затрат (на виробництво і реалізацію) на одну гривню продукції; оцінка й аналіз рівня інтенсифікації виробництва, реалізація продукції.

Н. В. Піскунова, М. Г. Федорець, К. С. Піскунова виокремлюють три основні етапи аналізу витрат підприємства: 1) підготовчий (складання плану економічного аналізу і його забезпечення). Аналітичні заходи: складання плану і графіка його проведення; розробка програми і всього інструментарію аналізу (макетів таблиць, алгоритмів розрахунків і т. д.); визначення інформаційної бази; перевірка правильності даних; проведення монографічних і соціологічних обстежень; 2) основний (оцінка інформаційних матеріалів та аналіз показників). Аналітичні заходи: підбирання, перевірка повноти і якості використовуваної в аналізі інформації; статистична обробка та узагальнення даних; зіставлення показників; складання аналітичних розрахунків; факторний аналіз; заповнення аналітичних таблиць; 3) заключний (остаточна оцінка результатів аналізу). Аналітичні заходи: складання висновків, доповідних записок за результатами аналізу; коригування методики (при потребі) й організації аналізу; апробація результатів; поширення передового досвіду [7, с. 360].

Заслуговує на увагу пропозиція цих же авторів щодо системи оціночних показників для оцінки ефективності управління витратами підприємства і дієвого контролю за ними.

В узагальненому вигляді автори справедливо пропонують використовувати: коефіцієнти питомої собівартості (питомих витрат або втрат); співвідношення витрат до доходів; співвідношення собівартості реалізованої продукції і чистого доходу; співвідношення витрат і валового прибутку; рівень рентабельності; співвідношення податку на прибуток і фінансових результатів від звичайної діяльності до оподаткування [7, с. 361–363].

Вважаємо, що вченим варто було б уточнити назву останнього показника. На нашу думку, його краще було б назвати рівнем податкового навантаження на прибуток підприємства.

Важливим аспектом здійснення аналізу затрат на виробництво та собівартості продукції (робіт, послуг) виробничого підприємства є його галузевий аспект, про який зокрема написали Г. Г. Кірейцев, І. В. Мельниченко. Вони ведуть мову про виноградарство і зазначають, що в аналітичній роботі виноградарських підприємств залишаються невикористаними відповідні можливості аналізу виробництва продукції за якістю; виробництва продукції щодо сортів винограду і напрямів виробництва; площ виноградних насаджень за віковими групами та сортами рослин. На їхню думку, під час аналізу виробництва продукції виноградарства доцільно звернути увагу на достовірність і повноту інформації про виробничу собівартість, собівартість реалізованої продукції, виторг від реалізації, прибуток, а також зважити на окремі методи оцінки обліку [8, с. 117].

Розпочатий аналіз затрат на виробництво та собівартості продукції (робіт, послуг) у виноградарстві можна продовжувати у тому разі, якщо виробниче підприємство не лише вирощує виноград, а й переробляє його на вина, зберігає їх та продає в оптову торговельну мережу. Тут виникають затрати на перероблення винограду; затрати на зберігання вин у дерев'яних ємностях; затрати на розлив вин у пляшки і їх закоркування; затрати на придбання (виготовлення) ящиків під вино, наклеювання етикеток та заповнення ящиків пляшками; затрати на підготовку до продажу вин (маркетинг, реклама); затрати на навантаження-розвантаження товару; затрати на транспортування вин до оптових продавців. Усі перераховані затрати доцільно було б аналізувати у різних аспектах для виявлення непродуктивних затрат і втрат від браку у виробництві вин.

Під час здійснення аналізу затрат на виробництво та собівартості продукції (робіт, послуг) виробничого підприємства вагомими є такі види аналізу, як оперативний, ситуаційний і т. д. Зокрема, С. І. Шкарабан про оперативний аналіз собівартості продукції пише так: «Оперативний аналіз собівартості продукції проводиться сьогодні за двома основними варіантами. Суть першого полягає в тому, що щоденно зіставляють фактичну собівартість одиниці продукції з плановою на основі визначення собівартості за статтями калькуляції. Такий аналіз здійснюється на підприємствах (об'єднаннях), які випускають один вид продукції. У такому разі щоденно ведуть облік затрат за статтями на основі рапортів, що представляють цехи і служби. [...] більш прогресивним є другий варіант організації оперативного аналізу. Його суть полягає в щоденному виявленні відхилень від чинних норм з виробленої продукції без калькулювання собівартості одиниці продукції» [9, с. 94–95].

В умовах комп'ютеризації обліку й аналізу економічної діяльності підприємств особливої актуальності набуває застосування норм і нормативів затрат, розрахунок нормативної собівартості продукції, аналіз відхилень від цих норм, нормативів, а також встановлення основних їх причин та винуватців. Завдання полягає в тому, щоб, по-перше, відмовитися від російських програмних продуктів (як одного з ключових завдань безпеки інформаційного простору України) і, нарешті, створити вітчизняний програмний продукт забезпечення бухгалтерського обліку, економічного аналізу та контролю, який би за якісними параметрами був не гіршим за програмні продукти фірми «ІС» та інших іноземних фірм; по-друге, в межах реалізації реформи «Розвитку інформаційного суспільства і медіа» Програми розвитку України «Стратегія–2020» [10] потрібно передбачити достатнє державне і місцеве бюджетне та приватне фінансування розробки інноваційних типових прикладних програмних продуктів як одного з ефективних інструментів зростання конкурентоспроможності українських підприємств; по-третє, розроблені інноваційні типові прикладні програмні продукти мають бути насамперед передані на провідні підприємства України, а також у вищі економічні навчальні заклади, факультети для підвищення якості підготовки фахівців з обліку, економічного аналізу і контролю за помірними цінами та наближення до міжнародних стандартів; по-четверте, назву «Реформа інститутів статистики» Програми розвитку України «Стратегія–2020» доцільно змінити на нову – «Реформа системи бухгалтерського обліку, статистики, фінансової звітності, економічного контролю й аналізу», адже водночас із реформуванням статистики в Україні слід продовжити реформування системи фінансової звітності, економічного контролю й аналізу, тому цей важливий момент потрібно письмово зафіксувати.

П. Я. Попович зазначає: «Операційний аналіз витрат виробництва в сучасних умовах набуває особливого значення. Він допомагає виявляти відхилення в рівні витрат на виробництво від планових або нормативних величин у процесі самого виробництва та формування собівартості випущеної продукції. Основне завдання операційного аналізу полягає у встановленні відхилень за місцями їхнього виникнення, окремими операціями і визначенні характеру й величини чинників, що впливають на формування собівартості» [11, с. 110].

Комп'ютеризація аналізу економічної діяльності підприємств, за нашим переконанням, набагато підвищує ефективність проведення оперативного аналізу затрат на виробництво і відповідно значно пришвидшує ухвалення оперативних управлінських рішень. Однак комп'ютеризація оперативного аналізу коштує недешево, тому її можуть запровадити переважно великі та середні підприємства як на загальному рівні, так і на рівні окремих філій, дільниць, цехів, бригад, ланок. Методично й організаційно запустити на практиці такий вид аналізу непросто, адже все залежить від волі, наполегливості, терпіння власників, менеджерів, аналітиків підприємства та повноти фінансування проекту.

В. К. Савчук стверджує, що «... аналіз собівартості продукції починають з вивчення послідовності формування собівартості в центрах затрат, продовжують вивчення в центрах відповідальності і закінчують оцінкою рівня загальної собівартості. Такий підхід, з врахуванням результатів моніторингу затрат при здійсненні технологічного процесу, дає змогу своєчасно виявляти відхилення в затратах і оперативно приймати корегуючі управлінські рішення...» [12, с. 10]. Особливо позитивним є те, що В. К. Савчук сконцентрував свою увагу на розвитку ситуаційного аналізу, який здійснюється у три стадії (розпізнавання, діагноз, прогноз) із тріадою «слабкий сигнал – симптом – проблема» та ґрунтується «на передбаченні і вивченні відхилень від бажаних параметрів в процесах, явищах, системах, дослідженні рушійних сил цих відхилень, причин їх виникнення та наслідків від несвоєчасного вирішення виявлених ситуацій. Результати такого аналізу є вихідною умовою стратегічного менеджменту...» [12, с. 16, 23].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Завдання комп'ютеризації обліку й аналізу економічної діяльності підприємств полягає в тому, щоб, по-перше, відмовитись від російських програмних продуктів і створити нарешті повністю вітчизняний програмний продукт забезпечення бухгалтерського обліку, економічного аналізу та контролю, який би за якісними параметрами був не гіршим за програмні продукти фірми «ІС» та інших іноземних фірм; по-друге, у межах реалізації реформи «Розвитку інформаційного суспільства і медіа» Програми розвитку України «Стратегія – 2020» потрібно передбачити достатнє державне і місцеве бюджетне та приватне фінансування розробки інноваційних типових прикладних програмних продуктів; по-третє, розроблені інноваційні типові прикладні програмні продукти мають бути насамперед передані на провідні підприємства України, а також у вищі економічні навчальні заклади, факультети для підвищення якості підготовки фахівців з обліку, економічного аналізу і контролю за помірними цінами та наближення до міжнародних стандартів; по-четверте, назву «Реформа інститутів статистики» Програми розвитку України «Стратегія–2020» доцільно змінити на нову «Реформа системи бухгалтерського обліку, статистики, фінансової звітності, економічного контролю й аналізу», адже водночас із реформуванням статистики в Україні слід продовжити реформування системи фінансової звітності, економічного контролю й аналізу.

Донині порівняльний аналіз затрат на виробництво на виробничому підприємстві й інших аналогічних до нього підприємствах; стратегічний аналіз затрат, факторний аналіз собівартості продукції (робіт, послуг), ситуаційний аналіз недостатньо повно і деталізовано відображено в наукових джерелах з економічного аналізу, тому науковцям у майбутньому над цим потрібно попрацювати. Надзвичайно цінним могло б бути дослідження, присвячене комп'ютеризації ситуаційного аналізу на основі слабких сигналів із безпосереднього виробництва.

Джерела та література

1. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз : підручник / Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г. Загородній ; за ред. проф. А. Г. Загороднього. – 3-є вид., переробл. і доп. – К. : Знання, 2008. – 487 с.
2. Гадзевич О. І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств : навч. посіб. / О. І. Гадзевич. – К. : Кондор, 2004. – 180 с.
3. Спільник І. В. Економічний аналіз : навч.-метод. комплекс дисципліни (для студ. екон. спец.) / І. В. Спільник, О. М. Загородна. – Тернопіль : ТНЕУ, 2012. – 432 с.
4. Мних Є. В. Економічний аналіз : підручник / Є. В. Мних. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 472 с.
5. Економічний аналіз : навч. посіб. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов [та ін.] ; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – 3-є вид. – К. : КНЕУ, 2007. – 560 с.
6. Трубочкина М. И. Управление затратами предприятия : учеб. пособие / М. И. Трубочкина. – М. : Инфра-М, 2006. – 218 с.
7. Піскунова Н. В. Аналіз витрат виробництва як важлива ланка ефективного управління промислового підприємства / Н. В. Піскунова, М. Г. Федорець, К. С. Піскунова // Економічний аналіз. – 2013. – Т. 13. – С. 357–364.
8. Кірейцев Г. Г. Обліково-аналітичне забезпечення виробництва продукції виноградарства : монографія / Г. Г. Кірейцев, І. В. Мельниченко. – К. : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2013. – 234 с.
9. Шкарабан С. И. Оперативный экономический анализ в производственном объединении / С. И. Шкарабан. – М. : Финансы и статистика, 1985. – 168 с.
10. Стратегія розвитку України 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://reforms.in.ua/2020/2020booklet19-11_web.pdf
11. Попович П. Я. Організація і методологія операційного аналізу : монографія / П. Я. Попович. – Тернопіль : Економічна думка, 2010. – 260 с.
12. Савчук В. К. Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.06.04 / Савчук В. К. – Тернопіль, 1996. – 41 с.

Дерий Василий. Теория анализа издержек производства и себестоимости продукции (работ, услуг). В статье отмечено, что анализ издержек производства и себестоимости продукции (работ, услуг) производственного предприятия следует начинать с определения его цели и задач. Далее необходимо разработать модель, установить направления и стадии анализа издержек производства и себестоимости продукции (работ, услуг) производственного предприятия. Важным аспектом осуществления этого анализа является отраслевой аспект. Во время проведения такого анализа возникает вопрос о формировании фактического перечня принимаемых видов анализа, среди которых оперативный, ситуационный анализ. Освещается мнение и предложения, связанные с компьютеризацией учета и анализа экономической деятельности предприятий, в частности с разра-

боткой инновационных типичных прикладных программных продуктов, реформирования системы бухгалтерского учета, статистики, финансовой отчетности, экономического контроля и анализа в Украине.

Ключевые слова: теория, экономический анализ, оперативный анализ, ситуационный анализ, издержки, производство, себестоимость, продукция, работы, услуги, программные продукты, производственное предприятие.

Derii Vasul'. Theory of Analysis of Costs of Production and Unit Cost (works, Services). It is marked in the article, that it is necessary to begin the analysis of costs of production and unit (works, services) of production enterprise cost with determination his purpose and tasks. It is further necessary to develop a model, set directions and stages of analysis of costs of production and unit (works, services) of production enterprise cost. The important aspect of realization of this analysis is an of a particular branch aspect. During the leadthrough of analysis of costs of production and unit (works, services) of production enterprise cost there is a question about forming of actual list of the applied types of analysis, among which: operative, situational analysis. The author of the article expresses the opinions and suggestions, CPLD from a komp'yuterizaciy account and analysis of economic activity of enterprises, in particular with development of the innovative model applied software products, reformations of the system of bukhhalters'kogo account, statistics, financial reporting, economic control and analysis on Ukraine.

Keywords: theory, economic analysis, operative analysis, situational analysis, costs, production, prime price, products, works, services, operative analysis, situational analysis, software products, production enterprise.

Стаття надійшла до редколегії
15.10.2014 р.

УДК: 378:159.98

**Вікторія Церклевич,
Юлія Кирилюк**

Психологічні аспекти професійної компетентності бухгалтера

У статті висвітлено сутність і структуру поняття «професійна компетентність бухгалтера». Визначено основні вимоги до підготовки висококваліфікованих фахівців бухгалтерії. Обґрунтовано склад і структуру ключових компетентностей фахівця з бухгалтерського обліку. Основна увага зосереджена на характеристиці психологічних особливостей професійної діяльності бухгалтера. Здійснено аналіз основних психологічних типів фахівців із бухгалтерського обліку, їх змістових характеристик. Психологічно обґрунтовано сутність професійних функцій бухгалтерів.

Ключові слова: бухгалтерський облік, фахівець бухгалтерії, особистість, психологічний тип, уміння та навички, ефективність професійної діяльності, особисті якості.

Постановка наукової проблеми та її значення. Бухгалтерський облік, представляючи думку (знання) і дію (практику), традиційно займає одну з ключових позицій у діяльності тієї чи іншої організації. Існування соціуму та людини в ньому, робота з матеріальними цінностями, виробнича, підприємницька, освітня, соціально-культурна діяльність визначають безпосередньо соціальне значення бухгалтерського обліку.

З огляду на це особливої актуальності набуває потреба сформувавши психологічний портрет бухгалтера як відображення особистісного у професійному. Формування цілісного психологічного портрета, виділення основних психотипів бухгалтерів детермінує ефективність професійної діяльності, сприяє формуванню та розвитку позитивних особистих якостей та властивостей.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Різні аспекти проблеми поняття компетентності були предметом досліджень В. Ковальова, К. Сухотіна, Г. Азаренкова, Ю. Фокіна, В. Гранатурова та ін.; зокрема, професійна компетентність бухгалтерів розглядалася у працях Д. Халперна, Р. Штельнберг, М. Войнаренко та ін.

Віддаючи належне змісту і науковій новизні проведених досліджень, зауважимо, що недостатньо дослідженими залишаються аспекти визначення ключових компетентностей у змісті професійної діяльності бухгалтера, ролі психологічних характеристик особистості як умови успішності у професії.